

Plakhotnik O. V., Slyusarenko N. V.

IMPROVEMENT TRENDS OF PROFESSIONAL TRAINING IN HIGHER SCHOOL

The dominant tendencies of Ukrainian higher education development in the 90ies of the XX century were de-idealization and demilitarization under the conditions of partial deindustrialization of the country, the transition from the elite to mass higher education, humanization of educational process and humanitarization of the structure of specialists training, the appearance of private sector and diversification of sources of funding.

Primarily implementing the experience of European countries the degree system of higher education was introduced in Ukraine, as well as the system of licensing and accreditation; besides, the formation of the educational standards system and new regulatory basis were launched in Ukraine. All these occasions allowed making the national system of higher education closer to the academic traditions and modern practices of European university systems.

The article dwells on the problems of reformation of the system of higher education which are interpreted in the various strategic ways nowadays. The authors' attention are paid to the formation of specific knowledge, general methodological, systematic notions, and the interconnection of fundamental, general professional and specific knowledge among the specialists. Besides, a special focus is paid to the fundamental knowledge (laws, principles and theories). Such tendencies as fundamentalization, professionalization and harmonization became keys in the process of training a competitive specialist. Fundamentalization is one of the main vectors of the educational paradigm development. It is aimed at forming an integral picture of the world, systematic knowledge, systematic thinking, and systematic approach to the solution of the complex interdisciplinary problems.

Keywords: the strategies of higher education development, modernization, fundamentalization, professionalization, the quality of education, megamethodology, methodological tools, the consistency of thought.

УДК 378.4.017

*Байдюк Н. В.**

**МІСЦЕ І РОЛЬ ОСЕРЕДКУ ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ
У ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ ПРОСТОРІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

У статті об'єктивно обґрунтовано важливу роль осередків гендерної освіти в наданні інформаційно-методичної та науково-практичної підтримки викладацького складу та студентській молоді щодо впровадження в навчально-виховний процес гендерної складової для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації всіх форм дискримінації та запобігання насильству. Значну увагу приділено функціонуванню Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Визначено, що діяльність Центру зосереджена у трьох основних напрямках: науково-дослідна та навчальна діяльність; консультативна та просвітницька робота; соціальне партнерство.

Ключові слова: гендерні взаємини, гендерний підхід в освіті, осередок гендерної освіти, освітньо-виховний простір, інтерактивні технології.

Трансформаційні процеси, що відбуваються в усіх сферах українського суспільства, призводять до змін системи усталених соціальних відносин, зокрема й гендерних, що відкриває можливості для їх оновленого відтворення. Універсальними цінностями, що сприяють побудові гармонійних гендерних взаємин, є соціальна справедливість, партнерство, толерантність, принцип ненасильства.

Основними засобами в цьому процесі визначено гендерну освіту та гендерне виховання. Вищі навчальні заклади в сучасних умовах беруть на себе надзвичайно важливу функцію реалізації механізму забезпечення рівних прав і можливостей людини і громадянина.

Багато науковців детально проаналізували педагогічні засади запровадження гендерної складової в освіту, зокрема й в освітньо-виховну систему вищого навчального

© Байдюк Н. В.

закладу (Т. Голованова, Т. Дороніна, О. Каменська, О. Кікінеджі, Л. Кобелянська, І. Ковальчук, В. Кравець, Н. Маркова, І. Мезеря, О. Остапчук, Н. Приходькіна, М. Савіна, Н. Світайло, Л. Столярчук, П. Терзі, О. Цокур, Л. Шустова, Л. Яценко, С. Яшник та ін.).

Однак питання реалізації виховного потенціалу функціонування осередку гендерної освіти в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу не було предметом детального розгляду.

Метою статті є обґрунтування місця й ролі осередку гендерної освіти в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу, висвітлення ефективних форм і методів роботи на прикладі Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Досягнення гендерної гармонії, утвердження рівних можливостей для самореалізації людини, взаємодія жінок і чоловіків на партнерських засадах є провідним завданням запровадження гендерного підходу в різних сферах суспільного життя. Комплексне формування гармонійних гендерних взаємовідносин, заснованих на нормах культури та загальнолюдських цінностях, постає як одне з провідних завдань сучасної системи освіти. Гендерна освіта та гендерне виховання названо основними механізмами гармонізації гендерних взаємовідносин, саме завдяки їм трансформуються гендерні стереотипи, формується культура міжстатевого спілкування та досвід взаємодії на засадах гендерної рівності, створюються рівні умови для розкриття особистісного потенціалу чоловічої та жіночої індивідуальності.

Сучасний класичний університет є освітнім і науковим центром, здатним задовольнити широкий спектр запитів сучасного споживача у сфері освіти, науки, культури, а також відкритою системою для поповнення знань. Освітньо-виховний простір університету – складне багатокомпонентне явище, під впливом якого формуються установки, цінності та стереотипи особистості, її професійні якості як майбутнього сучасного фахівця. Освітньо-виховний простір вищого навчального закладу забезпечує успішність навчання, розвитку й саморозвитку особистості шляхом включення в різноманітну освітню діяльність і створення психологічно сприятливої атмосфери, створення умов для актуалізації внутрішнього світу та особистісного зростання, самореалізації та становлення самосвідомості [5].

Таке визначення освітньо-виховного простору вищого навчального закладу відображає провідну роль вищої освіти у трансформаційних процесах сучасного суспільства, що фактично унеможливує відстороненість вишів від змін, що відбуваються в системі гендерних взаємин. Під впливом гендерної освіти та гендерного виховання активно формується якісно нова форма гендерних відносин – гармонійні гендерні відносини – що становить собою конструктивну взаємодію, засновану на цінностях гендерної рівності, яка характеризується узгодженням інтересів, партнерством, послабленням або повною відсутністю конфліктів.

В Україні активне запровадження гендерних підходів у систему вищої освіти пов'язане з прийняттям нормативно-правових актів, спрямованих на впровадження ідеї гендерної рівності у всіх сферах суспільного життя: Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» № 2866-IV від 8 вересня 2005 року, Постанови Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2013 р. № 717 «Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року», що проголосили необхідність виховання і пропаганди серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності в цій сфері.

Ці нормативно-правові акти визнають необхідність формування в суспільстві культури гендерної рівності через включення до навчальних програм стандартів гендерної освіти, навчання фахівців з гендерних питань, упровадження гендерних підходів у систему освіти, проведення інформаційних кампаній за участю та навчальних закладів з метою запобігання формуванню стереотипних уявлень про роль жінки й чоловіка. До навчальних програм вищих навчальних закладів запропоновано

включити дисципліни, які вивчають питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Проблему фактичної нерівності між жінками й чоловіками передбачається розв'язати комплексно.

Міністерством освіти і науки в Наказі № 839 «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» від 10.09.2009 деталізовано запровадження організаційно-практичних і методичних заходів щодо впровадження гендерної рівності в систему вищих навчальних закладів, а саме: продовжити впровадження курсів гендерної рівності у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації; розширити мережу та активізувати діяльність освітніх і дослідницьких гендерних центрів, лабораторій, які діють при вищих навчальних закладах; створити банк даних методичного забезпечення гендерних курсів вищих навчальних закладів.

Для більш повного включення гендерної чутливості до академічної культури та для стимулювання прикладних гендерних досліджень Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні (2008-2011 роки) підтримала заснування п'ятиох кафедр гендерних студій (Сумський державний педагогічний університет ім. А.Макаренка, Тернопільський національний педагогічний університет ім. В.Гнатюка, Національний університет «Острозька академія», Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова та Університет менеджменту освіти при Академії педагогічних наук України) та трьох гендерних навчальних центрів (Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана та Маріупольський державний університет) [4].

Законодавче забезпечення та потужна організаційна підтримка з боку ПРООН сприяли поширенню досвіду створення та функціонування гендерних освітніх осередків у багатьох вищих навчальних закладах України. За даними Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти, що була створена 2012 року за ініціативи Харківського обласного гендерного ресурсного центру у партнерстві із представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, сьогодні створені та функціонують гендерні осередки у 35 вищих навчальних закладах. З часу створення діяльність Мережі координував Харківський обласний гендерний ресурсний центр, а з 2015 року цю функцію здійснює Гендерний ресурсний центр Сумського державного університету. Слід зауважити, що така кількість не є сталою, оскільки гендерні освітні осередки відрізняються динамічністю, але помітною є тенденція щодо зростання їх чисельності [2].

Осередок гендерної освіти вищого навчального закладу – це інституція, що створюється з метою надання інформаційно-методичної та науково-практичної підтримки викладацькому складу та студентській молоді ВНЗ щодо впровадження у навчально-виховний процес гендерної складової для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації всіх форм дискримінації та запобігання насильству. Чинні осередки представлені лабораторіями, кафедрами, гендерними центрами (освітніми, науковими, ресурсними), відділами, студіями тощо. Кожен із таких осередків концентрується навколо вирішення тих завдань, які вважає актуальними, які відповідають інтересам університету, для вирішення яких осередок має необхідні ресурси. Кожен з осередків самостійно обирає форми і методи роботи [1].

Основними завданнями діяльності осередків гендерної освіти є теоретична, науково-дослідна, інформаційна робота. Значна увага приділяється організації різноманітних видів діяльності у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків у вищому навчальному закладі. Діяльність осередку спрямовується як на науково-викладацьку спільноту, так і на широкий університетський загал, зокрема студентський [1].

Пропонуємо розглянути процес організації та функціонування гендерного освітнього осередку на прикладі Центру гендерної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (далі – Центр).

Центр створено за рішенням Вченої ради університету у листопаді 2011 року. Відповідно до Положення про Центр гендерної освіти Черкаського національного

університету імені Богдана Хмельницького він є структурним підрозділом університету, що об'єднує фахівців з гендерної проблематики. Діяльність Центру спрямована на виконання законодавства України у сфері запровадження гендерного підходу в освіті. Ініціативна група осередку складається переважно із фахівців педагогічних спеціальностей, що й зумовило функціонування осередку на базі Навчально-наукового інституту педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва, що входить до складу університету.

Метою діяльності Центру є пропаганда та розповсюдження гендерних знань, інтеграція гендерного підходу в освіту та практичну педагогічну діяльність, підвищення рівня гендерної культури молоді, сприяння встановленню гендерної рівності в українському суспільстві та ліквідації всіх форм дискримінації і гендерного насильства.

Серед основних завдань діяльності Центру визначаємо такі:

- реалізація та підтримка програм і проектів, спрямованих на утвердження гендерної рівності в українському суспільстві;
- проведення наукових досліджень у сфері гендерних взаємовідносин;
- запровадження гендерної складової у процес підготовки майбутніх фахівців педагогічного напрямку, фахівців інших спеціальностей;
- розробка та впровадження навчальних курсів з гендерної проблематики;
- підготовка наукових і науково-методичних матеріалів, спрямованих на попередження гендерного насильства, гендерної дискримінації та гармонізацію гендерних взаємин у суспільстві;
- організація та проведення науково-практичних конференцій і просвітницьких заходів, спрямованих на утвердження гендерної рівності;
- надання інформаційної та консультативної допомоги у сфері гендерних відносин;
- співпраця з органами державної влади, представництвами міжнародних організацій та фондів, громадськими організаціями;
- поширення позитивного вітчизняного і світового досвіду у сфері реалізації ідеї гендерної рівності.

Основним напрямками діяльності Центру визначено: науково-дослідну та навчальну діяльність, консультативну та просвітницьку роботу, соціальне партнерство. Означені напрямки конкретизуються у формах і методах діяльності Центру.

Науково-дослідна та навчальна діяльність представлена розробкою та впровадженням навчального курсу «Гендерні аспекти і науки і освіти» для студентів педагогічних спеціальностей; процедурою гендерного аудиту (дослідженням гендерної ситуації в окремо взятому колективі, установі, організації, місті та регіоні: вивчення гендерних проблем, рівня гендерної культури та впливу гендерних стереотипів); підготовкою до конкурсів наукових робіт з гендерної проблематики, організацією та проведенням науково-практичних конференцій; підготовкою та виданням наукових і науково-методичних матеріалів, спрямованих на попередження гендерного насильства, гендерної дискримінації та гармонізацію гендерних взаємин у суспільстві.

Консультативна та просвітницька робота зосереджена навколо організації та проведення інформаційно-просвітницьких заходів для студентів і педагогічних працівників, консультування з питань міжстатевого спілкування, гармонізації гендерних взаємин, консультативної та правової допомоги в ситуаціях гендерного насильства. У просвітницькій діяльності Центр переважно орієнтується на використання інтерактивних форм роботи, що становлять інтерес для молоді: тренінги, зустрічі за технологією «Open Space» («Відкритий простір»), квести. Сучасні інтерактивні технології включають у себе різноманітні ситуації, рольові ігри, вправи, експерименти та творчі проєктивні завдання. Саме це дозволяє студентам перейти від пасивного засвоєння знань до активної участі у процесі пізнання та ефективного застосування отриманих знань у практичній діяльності. Робота в малих групах надає можливість

по-новому поглянути на добре відомі проблеми та виокремити аспекти, що з певних причин виявилися поза увагою навчального процесу.

Вирішальною умовою ефективності ігрової взаємодії є активність її учасників. Інтерактивна технологія передбачає фізичну, соціальну та пізнавальну активність, кожна з яких є значущою для досягнення планованих результатів відповідно до поставлених ігрових, розвивальних та початкових цілей. Характерними рисами використання інтерактивних технологій є стиль усезагального занурення у процес прийняття рішення, постановка питань в умовах певної невизначеності, що сприяє об'єднанню спільних зусиль для розв'язання пізнавального завдання, розвиває креативний потенціал та дозволяє більш повно використовувати індивідуальний досвід учасників [3].

Традиційним для Центру стало проведення квесту «Шлях до гармонії», присвяченого Міжнародному дню сім'ї. У нашому розумінні квест як ігрова технологія становить собою інтелектуально-спортивне змагання, форму активного відпочинку, що передбачає послідовне розв'язування учасниками логічних завдань. Технологія квесту дозволяє ефективно поєднати розвиток умінь працювати в команді, здатність знаходити декілька варіантів вирішення проблемної ситуації, розвиток творчого мислення. Оригінальний набір завдань маршруту, який прокладено в парковій зоні, спрямований і на розвиток комунікативної компетентності майбутніх педагогів. Зокрема учасникам пропонується переконати перехожих у необхідності дотримуватися принципів гендерної рівності.

Соціальне партнерство становить собою активну участь у заходах Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти, співпрацю з осередками гендерної освіти в інших вищих навчальних закладах, органами державної влади та громадськими організаціями. Центр активно співпрацює із Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла-Страда-Україна» та Черкаським обласним молодіжним ресурсним центром. Протягом 2013-2015 років Центр виступив партнером проекту «Рівні можливості для здобуття професії молодими матерями-студентками у вищих навчальних закладах», що виконувався Сумським державним університетом за підтримки Європейського Союзу в рамках ініціативи «Університет, дружній до сім'ї». Завдяки інформаційній та методичній підтримці проекту в Черкаському національному університеті започатковано серію зустрічей для студентської молоді «Основи сімейного щастя», на яких учасники мають змогу обговорити способи успішного поєднання сімейного та професійного життя, шляхи побудови гармонійних взаємовідносин зі шлюбним партнером, переваги відповідального батьківства.

Таким чином, осередок гендерної освіти органічно вбудовується в освітньо-виховний простір вищого навчального закладу, виконуючи низку завдань у сфері інтелектуально-духовного, морального, громадянського-правового виховання, формування поваги до прав і свобод людини та громадянина; підготовки молоді до сімейного життя, реалізації професійних інтересів в умовах ринкової економіки, виховання відповідального ставлення до власного здоров'я. Роль осередку гендерної освіти розкривається в науково-дослідній та навчальній діяльності, консультативній та просвітницькій роботі, соціальному партнерстві.

Перспективними напрямками для наступних досліджень є подальше розроблення форм і методів роботи осередків гендерної освіти у вищих навчальних закладах, використання їх потенціалу з метою забезпечення високого рівня вихованості молоді людини, сприяння самореалізації незалежно від статевої належності, формування загальнолюдських цінностей.

Література:

1. Впровадження гендерного підходу в систему вищої освіти України: досвід та кращі практики Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти ВНЗ 2012 - 2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/11251.pdf>.

2. Всеукраїнська мережа осередків гендерної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gendercenter.sumdu.edu.ua/>.
3. Панфилова А. П. Инновационные педагогические технологии : Активное обучение : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А.П. Панфилова. – М. : Академия, 2009. – 192 с.
4. Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://donmolod.gov.ua/downloads/prog_rivnyh_mojlyvostei.pdf.
5. Хмельницька О. І. Сутність та характеристика елементів освітньо-виховного простору сучасного університету / О.І. Хмельницька // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2012. – № 2 (49). – С. 189-195.

Байдюк Н. В.

ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ ЦЕНТРОВ ГЕНДЕРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
В ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье объективно обоснована важная роль центров гендерного образования в предоставлении информационно-методической и научно-практической поддержки преподавательского состава и студенческой молодежи касательно внедрения в учебно-воспитательный процесс гендерной составляющей с целью обеспечения равных прав и возможностей мужчин и женщин, ликвидации всех форм дискриминации и предотвращения насилия. Значительное внимание уделено функционированию Центра гендерного образования Черкасского национального университета имени Богдана Хмельницкого. Определено, что деятельность Центра сосредоточена в трёх основных направлениях: научно-исследовательская и научная деятельность; консультационная и просветительская работа; социальное партнерство.

Ключевые слова: гендерные отношения, гендерный подход в образовании, центр гендерного образования, образовательно-воспитательная среда, интерактивные технологии.

Baidiuk N. V.

THE CENTER OF GENDER EDUCATION AS AN IMPORTANT ELEMENT
OF EDUCATIONAL SYSTEM OF THE UNIVERSITY

Targeting education is a vital part of a gender mainstreaming strategy in every developing society. Education is at the core of the empowerment of women and the transformation of traditional gender stereotypes. Therefore, education itself is the single most important contribution for achieving gender equality in the long-term perspective.

The article is highlighted the essential role of the Center of Gender Education in educational system of the university. The Center of Gender Education realizes a lot of functions. Particular attention is paid to the information and methodological, scientific and practical teachers and students support by applying in the educational process of gender component in order to ensure equal rights and opportunities for men and women, the prevention of all forms of gender discrimination and domestic violence.

These entities also function as cultural and educational centres. The Centres are becoming knowledge hubs, facilitating not only knowledge accumulation and dissemination but also serving as excellent platforms to reach out to the younger generations.

The article contains the directions, forms and methods of the Center work for Gender Education of Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University: health and sex education; gender equality in interpersonal relations, the family, and the household; gender-based violence, issues of justice and fairness; anti-discrimination on the basis of sex and other «differences».

The activity of the Centre realizes in scientific research, education, consultative services and social partnership.

Keywords: gender relations, gender mainstreaming in education, center of gender education, interactive education technology.

Рецензент: Моїсєєв С.О.